

Transparante bonzen gevraagd

“Vanuit het perspectief van een econoom mag de liberalisering van de Spaanse oliemarkt tot een grotere ‘transparantie’ geleid hebben. Vanuit het perspectief van een politicoloog is dat geenszins het geval.” Dit was een van mijn stellingen toen ik in 1994 als politicoloog én econoom promoveerde op de herstructurering van de Spaanse energiesector, naar aanleiding van de toetreding van Spanje tot de Europese Unie. Als ik nu een proefschrift over de herstructurering van de Nederlandse energiemarkt zou verdedigen, zou ik niet aarzelen een gelijksoortige stelling op te nemen.

Dat is natuurlijk raar, want leerboek economie deel 1 leert ons dat meer markt meer transparantie betekend, waardoor we beter in staat zijn vraag en aanbod te interpreteren. Zodoende is iedereen in staat de voordeligste contracten af te sluiten en de meest winstgevend investeringen te doen. De klanten krijgen wat ze willen tegen de beste prijs en de producenten verkopen wat ze het best kunnen produceren. Alles opgeteld is de maatschappij beter af!

Maar, helaas, dat is niet zo. Want niet alle maatschappelijke preferenties liggen opgesloten in die prijzen. De prijzen die in de markt tot stand komen, weerspiegelen lang niet altijd alle kosten en baten van de productie en het gebruik van energie, zoals milieuvervuiling en productiviteitsverhoging. Er zijn monopolies en markten waar maar weinig kopers en verkopers actief zijn, wat leidt tot marktmacht en

Door
Aad Correljé

misbruik daarvan. De energielevering heeft ook karakteristieken van een publiek goed; immers de zekerheid van voorziening aan de ene klant komt meestal ook de andere klanten ten goede. En bovendien is er sprake informatieasymmetrie, waarbij de kopers en de verkopers nooit volledig geïnformeerd zijn over alles wat er in de markt verhandeld wordt.

Kortom, de markt voor energie faalt enigszins. Dat heeft consequenties voor zowel het afsluiten van contracten tussen kopers en verkopers en voor de investeringsbeslissingen die genomen worden door consumenten en producenten. Karakteristieken van de energievoorziening die een langere termijn perspectief behelzen, zoals milieueffecten, voorzieningszekerheid en eigenlijk ook prijsstabiliteit leggen hierbij het loodje. Het zijn immers vooral de kortetermijnmarktontwikkelingen die hun weerslag in de prijzen kunnen vinden, zelfs als die maar twee keer per jaar vastgesteld worden. Daarbij past slechts een kortetermijnstrategie. Producenten en consumenten hebben grote moeite hun langetermijnplannen te formuleren, omdat niemand weet hoe de marktomstandigheden zich zullen ontwikkelen. Er is sprake van fundamentele onzekerheden, want er zijn vele factoren die op allerlei manieren kunnen veranderen.

Voor een deel zijn deze onzekerheden het gevolg van niet-stuurbare factoren, zoals economische en internationale politieke ontwikkelingen en natuurverschijnselen. Dat was altijd al het geval natuurlijk. Maar er is een belangrijk verschil met de situatie van vóór de herstructurering van de markt. En die zit hem in het feit dat de bedrijven in de energiesector tegenwoordig hun speelkaarten voor de borst houden en afwachten wat anderen doen. Informatie is een strategisch goed geworden, wat met grote professionele omzichtigheid en gevoel voor de concurrentieverhoudingen verspreid en gebruikt wordt. Ook de overheid speelt dit spel mee, want te specifieke informatie zou de marktwerking kunnen verstoren. Zowel richting de Tweede Kamer, het publiek en de industrie is de huidige ‘voorlichting’ uiterst summier en sterk procesgericht. De handel in marktinformatie springt in op dit gebrek aan bruikbaar inzicht, maar het uiteindelijke resultaat is een microhoeveelheid informatie, verstopt in een megahoeveelheid ruis en bergen lastig interpreteerbare cijfers. Dat is vervelend, want een cruciale voorwaarde voor het functioneren van de markt is goede informatie.

Een van de belangrijkste bronnen van informatie over de ontwikkelingen in de energiemarkt in het verleden waren interviews en uitspraken van de ‘bonzen’, zowel in de pers als op congressen van de industrie en op de nationale en lokale politieke platforms. Juist als er conflicten rezen, waren deze bonzen nooit te beroerd om hun visie overtuigend publiek te maken. De directeurs van de energiebedrijven, die als ware potentaten hun macht maar al te graag tastbaar maakten door inhoudelijke en politieke uitspraken te doen; de betrokken landelijke en lokale politici, die vaak in een relatief hoge mate van detail inzicht verschaften in hun eigen plannen met de publieke energiesector en hun commentaar op het reilen en zeilen in de industrie; hoge ambtenaren, die hun stempel maar al te graag duidelijk geplaatst wilden zien op het beleid en de uitvoering daarvan.

Het zorgvuldig lezen van de kranten, tijdschriften, politieke verslagen en beleidsstukken, soms een radio-interview, en het combineren en het interpreteren van wie wat zei, en wanneer, gaf een duidelijk beeld van wat er speelde en welke kant dat op zou gaan. Voor de econoom was dat misschien minder bevredigend, want moeilijk in een model te plaatsen, maar voor breder georiënteerde onderzoekers verschaftte dit een zee aan informatie. De huidige CEO's van energiebedrijven opereren meestal als strategisch formulerende spreekbuis voor hun bedrijven. Politici blinken uit in een machteloos wishfull thinking, ofwel in oppervlakkig railerende vragen. De enige ambtenaren nog in beeld zijn officiële woordvoerders, getraind in communicatie, maar op te grote afstand van de inhoud. De bonzen worden node gemist, al was het maar om richting te geven. En die transparantie? Tsjaja... ■

Aad Correljé is universitair hoofddocent Economie van Infrastructuren aan de TU Delft en verbonden aan het Clingendael International Energy Programme.